

שיעור בענין סדר הלימוד

מאת הרה"ג ר' אריה זילברמן שליט"א

השילוש אינו מעצם חובת ת"ת אלא צורה נכונה

שנינו פעמים בתלמוד לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה ושלש בתלמוד פעם א' בגמ' קידושין (א,ל) "אמר רב ספרא משום ר' יהושע בן חנניא, מאי דכתיב: ושננתם לבניך אל תקרי ושננתם אלא ושלשתם, לעולם ישלש אדם שנותיו, שליש במקרא, שליש במשנה, שליש בתלמוד. מי יודע כמה חיי לא צריכא ליומי. והדרשה נראית תמוהה מהו "אל תקרי ושננתם אלא ושלשתם" מדוע לשנות משננתם לשלשתם, וביותר שנראה שזה מעצם מצות ת"ת, שמאותו מקום שנלמד ללמד תורה משם לומדים ישלש. ופעם ב' בגמ' בע"ז (ט,ב) הגמ' דורשת אותה דרשה ממקום אחר על פלגי מים א"ר תנחום בר חנילאי לעולם ישלש אדם שנותיו, שליש במקרא, שליש במשנה, שליש בתלמוד וכו' ומה שנראה מהגמ' שזה לא מעצם מצות ת"ת, אלא הנהגה נכונה, שהתורה צריכה להיות שתולה על פלגי מים, שיהיה אחוז בכל החלקים דהיינו מקרא, משנה ותלמוד [או שזה צורת הלימוד או הקנין]. ולכן נראה שאף הגמ' בקידושין היא אסמכתא, ולא בעצם מצות ת"ת.

עוד נראה לדייק לשון הגמ' בשני המקומות "**לעולם** ישלש וכו'" ומשמעות לשון "**לעולם**" היא הנהגה נכונה. אלא שהרמב"ם כ' (הלכות תלמוד תורה פ"א ה"א) "**וחייב** לשלש את זמן למידתו וכו'", וכן לשון השו"ע (יורה דעה הלכות תלמוד תורה רמז,ד), אולם יתכן לדחוק, שלשון "חייב" אינו חיוב גמור, אלא שאם יש אפשרות, צריך לעשות כך [וכן לשון השו"ע בשנים מקרא ואחד תרגום]. ובאמת לשון הרמח"ל בדרך ה' נראה שאינו חיוב, וז"ל (ח"ד פ"ב ס"ד): "**ונמצא שהרצפה לעבוד לפני בורא עבודה שלימה**, צריך שיעסוק בכל חלקיה כפי יכולתו, וכו', ועל הדרך הזה אמרו ז"ל, לעולם ישלש אדם ימיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בגמרא.

ובתוס' הביא סדר רב עמרם וכן הביא הטור (או"ח ס' נ) וקבעו לשנות משנת איזהו מקומן וברייתא דרבי ישמעאל אומר ב"ג מדות אחר פרשת התמיד, משום הא דאמר רב ספרא לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד". והם למדו שאין ענין שילוש צורת לימוד וקנין התורה אלא סדר שצריך לעשותו בכל יום.

לימוד מקרא משנה ותלמוד זה אחר זה או משלבם יחד

עכ"פ יש לנו מימרא שצורת הלימוד המתקנת היא, שאדם לומד מקרא, משנה ותלמוד בצורה משולבת, דהיינו שלשתם בכל יום, ולא שלומד משנה אחר שמסיים מקרא וכן תלמוד. לאידך שנינו ברייתא מסכת סופרים (פט"ו ה"ה): "תני ר' שמעון בן יוחאי העוסק במקרא מדה שאינה מדה, העוסק במשנה מדה שמקבילין עליה שכן, העוסק בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו, על מנת שקרא ושנה. לעולם הרי רץ אחר המשנה יותר מן התלמוד, ור' יוסי בר' אבין אמר הדא דתימר עד שלא שיקע בו רבי רוב משניות, אבל מששיקע בו רבי רוב משניות, לעולם הרי רץ אחר התלמוד יותר מן המשנה וכו' אבל אשרי אדם שעמלו בתלמוד, ולא שיהא דולג במקרא ובמשנה ויבא לתלמוד, אלא על מנת שילמוד מקרא ומשנה ויבא לתלמוד, ועל זה נאמר הון עשיר קרית עוזו וכחומה נשגבה במשכיתו." ופשטות דברי המס"ס שלומד זה אחר זה ולא משולב.

ובאמת התו"ט בהקדמה ל"מעדני יו"ט", מסביר את טעם כתיבת חיבורו על הרא"ש, ומביא הברייתא של המס"ס, ואומר שצריך קודם ללמוד כל הכ"ד ספרים, אח"כ ש"ס משנה ואח"כ תלמוד. וכן לשון השל"ה במסכת שבעות (פרק נר מצוה ס' כב) "וילמד תורה שבכתב, תורה, נביאים וכתובים כסדר זה אחר זה. ואחר כך תורה שבעל פה". וגם בהקדמת בני הגר"א לשו"ע כ' שהדריך שילמדו קודם, כל הכ"ד ספרים, ואח"כ ששה סדרי משנה ואחר כך ש"ס [אלא שמדבריהם קשה ללמוד ולדייק שכתבו בלשון מליצית].

והנה הרמב"ם (שם ה"ב) כתב: "במה דברים אמורים בתחלת תלמודו של אדם, אבל כשיגדיל בחכמה ולא יהא צריך לא ללמוד תורה שבכתב, ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל פה, יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי השמועה כדי שלא ישכח דבר מדברי דיני תורה, ויפנה כל ימיו לגמרא בלבד, לפי רוחב שיש בלבו וישוב דעתו." וכמו כן כ' השו"ע (שם).

לימוד התלמוד עדיף על לימוד המשנה

בגמ' סוף אלו מציאות (לג.) אמרו: "תנו רבנן העוסקין במקרא מדה ואינה מדה, במשנה מדה ונוטלין עליה שכן, בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו, ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן התלמוד. הא גופא קשיא, אמרת בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו, והדר אמרת ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן התלמוד. אמר רבי יוחנן בימי רבי נשנית משנה זו, שבקו כולא עלמא מתניתין ואזלו בתר גמרא. הדר דרש להו ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן הגמרא. וכן הוא במס"ס (ה"ל) אלא שם נוסף "ור' יוסי בר' אבין אמר הדא דתימר עד שלא שיקע בו רבי רוב משניות, אבל מששיקע בו רבי רוב משניות, לעולם הרי רץ אחר התלמוד יותר מן המשנה". [וכן בירושלמי פאה פ"ב ה"ד איתא כמה הלכות נאמרו למשה בסיני וכולהן משוקעות במשנה]. ומתאים הדבר עם פירש"י (בב"מ שם), שעד שרבי סידר המשניות לא היה משניות מסודרות ולכן היה עדיף לחזור הרבה משניות וברייתות ע"מ לזכור, יותר מללמוד תלמוד. וכשרבי סידר המשנה, (וברמב"ם (בהקדמה למשנה תורה) איתא שאף נכתב אז), ירד הצורך, ונהיה העיקר להבין, דהיינו תלמוד, אלא כשראה רבי דשבקו כולא עלמא מתניתין ואזלו בתר גמרא אמר לעולם הוי רץ למשנה יותר מן התלמוד, כדי שלא ישכחו תלמודם.

וכעת נבאר כמה עניינים בענין לימוד המשנה:

תועלת לימוד המשנה.

יש ג' תועלתיות: א'- מצד עצם עניינו. ב'- מצד ההכנה שבו. ג'- מצד זכרון הדברים וחזרתם.

מצד עצם עניינו: שזה ידיעת תושבע"פ, כלשון הרמב"ם (שם ה"א) "שליש בתורה שבכתב, ושליש בתורה שבעל פה, וכו'". ומגדיר את לימוד המשנה, לימוד תושבע"פ. וכן כתב בהקדמה למשנה תורה, שמכיון שא"א להחזיק כל הש"ס עם כל המחלוקות, לכן עשה חיבור שמסכם להלכה והאדם ילמד תורה שבכתב ואחר כך בחיבורו וכן יחזיק בתושבע"פ. וכן מבאר הרמב"ם שם את הפסוק "התורה והמצוה", תורה זה תורה שבכתב והמצוה זו פירושה. וצונו לעשות התורה על פי המצוה. ומצוה זו היא הנקראת תורה שבעל פה. הרי שפסקי ההלכה הם הם תורה שבע"פ. ובגמ' בחגיגה (א,יז) אמרו: "משען אלו בעלי מקרא, משענה אלו בעלי משנה, כגון רבי יהודה בן תימא וחביריו. פליגו בה רב פפא ורבנן, חד אמר שש מאות סדרי משנה, וחד אמר שבע מאות סדרי משנה." שהיו הרבה

סדרי משניות ויש אומרים שהכל רבי השקיע במשניות. וממילא המשניות הם כלל התושבע"פ.

יותר מזה מי שיודע משניות אע"פ שאין מורין מהמשנה, הוא יודע רוב הנושאים, מה השאלה ובמה מדובר. ואין זה רק הכנה לש"ס, אלא מעלה לעצמה, מדאמרו העוסק במקרא מדה ואינה מדה וביאר הר"ח מפני שאינו מתעסק בפתרון המצות, אבל העוסק במשנה הוי מידה שנטלים עליה שכן, הרי שמתעסק הוא בפתרון המצות. וכן יש זמנים ש"היו רץ למשנה יותר מהתלמוד", וכן יש בעלי משנה. זאת אומרת שידיעת המשנה לכשעצמה היא שלמות מסוימת. וכן אמרו (מגילה כח, ב) "ודאשתמש בתגא חלף, תני ריש לקיש זה המשתמש במי ששונה הלכות, כתר של תורה". ששונה הלכות הוא בעל תגא דהיינו כתר של תורה. ומימרא דכל השונה הלכות בכל יום וכו' מבאר רש"י "משנה ברייתא הל"מ", [ובסוף נידה מובא המאמר ומבארים שם רש"י ותוס' שנסמך להל"מ שמוצא קודם]. ולגבי לוי (שם ט, א) ג"כ נטילתה כנתינתה למאן דקרא ושנה. ובגמ' מגילה (שם) קצת משמע שהיה יוכוח בזה, שתקיפי ארץ ישראל אמרו על בעל משנה "גברא רבא", וחסידיו בבל אמרו "צנא מלא ספרי".

מצד ההכנה: בגמ' בתענית (א, ז) אמרו: "ריש לקיש אמר: אם ראית תלמיד שלמודו קשה עליו כברזל - בשביל משנתו שאינה סדורה עליו". ור"ל היה מסדר מתניתיה מ' זימנין, ור' אדא בר אבהו כ"ד זימנין, קודם התלמוד. רואים שזה נצרך כהכנה לתלמוד. וגם בסנהדרין (מב, א): "אמר רבי אחא בר חנינא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: במי אתה מוצא מלחמתה של תורה - במי שיש בידו חבילות של משנה, קרי רב יוסף אנפשיה: ורב תבואות בכח שור". דהיינו שחבילות של משנה, נצרך למלחמתה של תורה, ולא רק לעצם הידיעה של "הכל צריכים למרי חטיא".

מצד זכרון הדברים וחזרתם: איתא בספרי האזינו (פיסקא שו): "היה רבי מאיר אומר: לעולם הוי כונס דברי תורה כללים, שאם אתה כונס פרטים מייגעם אותך ואי אתה יודע מה לעשות". ונראה מסברא שגם מי שקנה תלמוד א"א לדעת כל התלמוד על-פה, כדברי הרמב"ם בהקדמה למשנה תורה. ומי שיודע משניות, יכול להחזיק על ידי זה את כל הנושאים. ובירושלמי שקלים (פ"ה ה"א): "אמר ר' אבהו: כתיב, משפחת סופרים יושבי יעבץ, מה ת"ל סופרים אלא שעשו את התורה ספורות ספורות חמשה לא יתורמו תרומה. ה' דברים חייבין בחלה. חמש עשרה נשים פטורות צרותיהן. וכו'". ומשמע שמדבר במשניות, שכל הכללים האלו הם מהמשניות, ועל ידיהם אפשר להחזיק את התורה. והגר"א במשלי מביא עה"פ "טבחה טבחה מסכה יינה" שמערבין כמה סוגי יינות, כך בכללים האלו, זה מועט המחזיק את המרובה, שמתפרס על כל התורה.

לימוד המשנה שאחרי לימוד התלמוד

אף מי שכבר למד את התלמוד יועיל לו לימוד המשנה גם מצד עצם לימוד המשנה, וגם מצד זיכרון הדברים וחזרתם. וכמו שכל הרמב"ם בהקדמה לפי' המשנה, שכיון שהמשנה לא מבוארת, שצריך לדעת ש"ס כדי להבין, לכן חיבר את חיבורו, להסביר את המשנה לפי מסקנת הגמ', ולהביא כמו מי הלכה. והתועלת הרביעית כל "שהוא יהיה כמזכיר למי שכבר למד וידע, שיהיה כל מה שלמד מזמן לפניו תמיד, ותהיה משנתו ותלמודו סדור על פיו". דהיינו שכיון שק' להחזיק הש"ס, ילמד המשניות עם פי' הרמב"ם, ועי"ז ידע את המשניות עם התלמוד שגור על פיו. וגם השל"ה במס' שבועות (שם ל"ד) כ' שעכשיו שפי' המשנה הרמב"ם והרע"ב ויכול להחזיק המשניות לא כמו התנאים מבלי עולם, אלא כפי הבנת התלמוד, עדיף ללמוד משנה, ולחזור לדעת אותה טוב. לא נראה שכוונתו לא ללמוד ש"ס, אלא שעי"ז זה יחזיק את הש"ס. וכן בהקדמת בני הגר"א לשו"ע להיות בקי בו' סדרים עם כללות פירושיה המפורסמים. מסתמא לפחות רע"ב ותני"ט. ואף שאמרו (תגיגה יא): "וליוצא ולבא אין שלום, וכו', ושמואל אמר: זה הפורש מתלמוד למשנה". הינו למי שבא ללמוד בתחילה וכיון שהתרגל להבין הכל, קשה לו ללמוד משנה. אבל מי שבר למד משנה קודם התלמוד, לא קשה לו, שרק משמר את מה שקנה.

מה נכלל בכלל לימוד המשנה.

השו"ע כ' "שליש במשנה, דהיינו תורה שבעל פה, ופירושי תורה שבכתב בכלל זה". והגר"א מציין מקור למחבר מהסוגיא בקידושין (דף מא.): מי שקידש אשה "על מנת שאני שונה חזקיה אמר הלכות, ור' יוחנן אמר

תורה. מיתבי איזו היא משנה ר' מאיר אומר הלכות, ר' יהודה אומר מדרש. מאי תורה מדרש תורה. והני מילי דאמר לה תנינא, אבל אמר לה תנא אנא, עד דתני הילכתא ספרא וספרי ותוספתא".

ומדהביא הגר"א מקור למה שכתב השו"ע שפ' תורה שבכתב בכלל תורה שבע"פ מהגמ' 'אמר תנא אנא' ש"מ שכל מה שבכלל תנא הוא מלימוד המשניות. וגם הרמב"ם לא חילק והביא כל תושבע"פ.

אמנם מדברי ר"ע גאון שכתב שיוצאים ידי לימוד התלמוד בכל יום בברייתא די"ג מידות נראה שתורת כהנים בכלל תלמוד, וצ"ע מהנ"ל.

ובמה שנחלקו שם במקדש ע"מ שאני שונה, חזקיה אמר הלכות, פרש"י הל"מ, אבל הרמב"ם ושו"ע כ' שהכוונה משניות. ור' יוחנן אמר מדרש תורה היינו ספרא וספרי. פסקו הרמב"ם ושו"ע כחזקיה שהיינו הלכות. והרמ"א מביא ראשונים אחרים שפוסקים ספרא וספרי. והגר"א לכא' מכריע כהמחבר.

ולכאורה נראה שיש נפק"מ נוספת במחלוקת זו, האם להקדים לימוד המשנה או לימוד הספרא וספרי. וע"ש בגר"א שמביא ראיה לשיטת השו"ע מסדר הגמ' אח"כ "אבל אמר לה תנא אנא וכו'" שהסדר "הלכתא וספרא וספרי ותוספתא".

ובפשטות נראה דלימוד הספרא וספרי ותוספתא קודם ללימוד התלמוד כמו לימוד המשניות, וזה לא נראה בכמה מקומות. בגמ' קידושין (ל, א) אמרו: "עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה אמר רב יהודה אמר שמואל כגון זבולון בן דן, שלימדו אבי אביו מקרא ומשנה ותלמוד, הלכות ואגדות", וגם המס"ס כ' שלא ידלג על המקרא והמשנה, ולא מזכיר תוספתא ספרא וספרי. וגם בהקדמת בני הגר"א ובשל"ה (מס' שבועות) לא כ' זולת המשנה. וגם באבן שלימה (פ"ה) מביא מהגר"א בביאורי אגדות בענין למיגמר והדר למיסבר, את סדר הלימוד: "מקרא משנה גמרא בבלי ירושלמי תוספתא מכילתא ספרא ספרי וכל הברייתות, ואח"כ שימוש חכמים וכו'". ורואים שהסדר משנה ותלמוד ואח"כ תוספתא וכו'. ואולי אפשר לומר שכיון שהתוספתא, מכילתא, ספרא וספרי שבידיו, לא עסקו בהם במשך השנים, והגירסאות קשות, והם עצמם לא מובנים וצריך להסתייע בבבלי וירושלמי כדי להבין, לכן האחרונים דחו את לימודם לאחר לימוד הש"ס.

עוד יתכן שבני הגר"א והשל"ה שהבינו שזה לעיכובא ללמוד הסדר, מקרא, ואח"כ משנה, ואח"כ ש"ס, הבינו שלימוד התוספתא ספרא וספרי לא לעיכובא, ואפשר להתחיל ש"ס. אבל לכא' ברור שמי שסיים משנה, לא סיים מלאכתו בשליש במשנה, ויש לו ללמוד גם התוספתא ספרא וספרי. [רק לשיטת הש"ך לומד רק בבלי ואפי' לא מקרא, אבל כבר האריך בתולדות אדם להוכיח לא כהש"ך, וכן לא הסכימו אתו שאר החכמים].

משנה בתוך התלמוד

כ' הרמב"ם (שם) "ושליש יבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו ויוציא דבר מדבר וידמה דבר לדבר ויבין במדות שהתורה נדרשת בהן". משמע שעצם השמועות בש"ס גדרם הוא תושבע"פ שהוא משנה וכן כתב האריז"ל (שער המצות פ' ואתחנן) שהתלמוד הוא רק פי' המשניות. אבל כל המימרות של התלמוד, עם הדינים של התלמוד הם בגדר משנה, יחד עם אגדות ומדרשים.

אבל ברש"י לא משמע כן, דבגמ' סוכה אמרו: ומשן בסוכה והכוונה לתלמוד, ופרש"י: "ומשן בסוכה - סובר למודו ומחתכו על בוריו לעמוד, דהיינו שמעתא דאמוראי, וסברא של טעמי משנה וברייתא". וגם אח"כ כ': "תרי גוויי שינון הוו, למיגרס גמרא הברורה לו כבר והיינו שמעתא צריך סוכה, והיינו משנן". וגם אח"ז הגמ' מביאה דרבא ורמב"ח הוו מרהטי בגמרא, ומפרש רש"י: "דבשמעתא איכא נמי ריהטא בלא טרחא, ואיכא עיון בטרחא". דהיינו ששמעתא בריהטא ג"כ נקרא גמ'. נראה ברש"י שגם שמעתא זה בגדר תלמוד וכל ברש"י (סוכה כח: ד"ה ותניי) שהיו מדקדקים בלשון המשנה את השמעתתא, וכיון שכך אפי' שגורסים את השמעתתא זה בגדר תלמוד.

אגדות ומדרשים משמע בגמ' בקידושין (מא.), שהם או בתלמוד או אחריו שאמרו שלימדו "מקרא משנה תלמוד הלכות ואגדות" (וכן הוא באריז"ל הנ"ל).

ספרי הפוסקים

ספרי פסקי הדינים כגון הרמב"ם ושו"ע, נראה שהם בגדר משניות שאחר הש"ס, שלא כתבו עם טעמים, וזה לכאול בין לרמב"ם בין לרש"י. ובאמת תלוי לפי התועלת שהתבאר, דהנה בשביל לדעת כיצד להתנהג עדיף ספרי הפוסקים ממשניות, אמנם גם מי שלומד ספרי הפוסקים אסור לו לפסוק משום מורה הלכה מתוך משנתו, אלא שיותר קרוב לפסק. ומצד התועלת של ההכנה לתלמוד ודאי שהפוסקים לא בחלק הזה. לכן נראה שת"ח שלומדים הש"ס צריכים ללמוד משניות כהכנה. אבל מי שהוא לא בעל תלמוד עדיף לו ללמוד פוסקים שהוא יותר תועלת לו ונכלל בחלק המשנה. והרש"ש כתב (ב"ב ח. על הגמ' יכנסו בעלי הלכה) שיתכן שזה הפשט בגמ' "הלכות ואגדות" הבאים אחר לימוד התלמוד.

בענין צורת לימוד המשנה¹

נראה ודאי שהשונה משניות מבין מה קורא, ומהא דהזכירו בסוטה כב. שלא יורו הלכה מתוך משנתן ופרש"י דכיון שאין יודעים טעמי המשניות פעמים גורמין שמדמין בדבר שאינו דומה, ועוד יש משניות הרבה דאמרינן הא מני ר' פלוני ויחידאה היא וכו'. ע"כ מוכח שמבין המשנה אלא שאין יודע טעמה כראוי, וכן כתב רש"י לעיל מינה על ששוני הלכות. ולא הקפידו על טעמי המשניות.

ומכל מקום גם אם אינו יודע ג"כ יש לו ללמוד, כמו"ש בע"ז יט אמר רבא לעולם ליגרס איניש ואע"ג דלא ידע מאי קאמר ופרש"י שאין רבו יודע לפרש לו ... אע"פ שאינו טוחנה הידק להיכנס בעמקה. ואע"ג דהגמ' שם נראה דמייירי בתלמוד מ"מ כ"ש בלימוד המשנה.

לפי מה שנתבאר לעיל נראה שלימוד המשנה עצמה אמור להיות בלא טעמי הדברים אלא הבנת המאמר, ההוראה שבו וקשרי הדברים כצורתן, אבל הבנת טעמי המשנה והאוקימתות ופסקי הלכה שייך לתלמוד. אלא שרוב מפרשי המשנה לא הלכו כן בעקבות מה שכתב הרמב"ם בהקדמה לפ' המשניות שלו ד' תועלתיות גדולות בפירושו. א. פ' המשנה הנכון שא"א לדעת מבלי ידיעת הרבה מן התלמוד. ב. לדעת כמו מי נפסקה הלכה. ג. למבוא לכל מתחיל וכו' ויהיה לו עזר גדול בכל התלמוד. ד. שיהיה למזכרת למי שקרא וידע וכו' ותהיה משנתו ותלמודו סדורה על פיו.

וע"כ ודאי שמעיקר לימוד המשנה היה בלי טעמי הדברים אלא שלתועלת הלימוד הכניסו אותו.

לפרש את המשנה דלא כהתלמודים

ע' תוס' יו"ט מיר פ"ה מ"ה שמביא שם פ' הרמב"ם ואח"כ כתב וז"ל: אף על פי שבגמרא לא פירשו כן. הואיל לענין דינא לא נפקא מינה ולא מידי. הרשות נתונה לפרש. שאין אני רואה הפרש בין פירוש המשנה לפירוש המקרא שהרשות נתונה לפרש במקראות כאשר עינינו הרואות חבורי הפירושים שמימות הגמ'. אלא שצריך שלא יכריע ויפרש שום דין שיהא סותר דעת בעלי הגמ'.

ובהקדמת ר' ישראל משקלאו על פאת השולחן כתב על ענין החיסורא מחסרא, שרבינו הקדוש סבר כתנא מסוים ולכן כתב הלכה כן, והגמ' סוברת כתנא אחר ולכן עושה חיסורי מחסרי.

וכן מצאנו בהגר"א שפ' המשנה ע"פ התוספתא, ובס' מעלות הסולם (הע' י) מביא מספר בינת המקרא לר' מנשה מאיליע שהגר"א אמר לו שגם במשנה יש פשט ודרש.

לימוד משניות בע"פ

ודאי שצורת לימוד המשנה הוא בע"פ כ"ז שלא הותר לכתוב כמו כל תושבע"פ, אלא שאחר שהותר לכתוב אולי הדבר שונה, וכמו שבלימוד התלמוד שעקרו היה נלמד בע"פ, רוב הלומדים אינם לומדים בע"פ כי כשל כוחנו.

אלא שצורת המשנה עניינה להיות שגורה בפיו, מה שאין כן התלמוד שעיקרו ההבנה וידיעת הנושאים העיוניים. וכמו שהביא הרמב"ם (בתועלויות בהקדמה לפ' המשנה) בתועלת הרביעית שתהיה משנתו ותלמודו סודרים על פיו. וכן בהקדמת בני הגר"א לשו"ע 'להיות ששה סדרי משנה שגורה בפיו', וכן השל"ה בשבועות (הנ"ל) 'ואח"כ תורה שבע"פ

שיתא סדרי שמנה בזה אחר זה וכ"כ פעמים ילמד אותם עד שיהיו שגורים לו בע"פ'.

והנה אף שהתבאר שעיקר לימוד המשנה הוא בשינון ולא בהעברה בעלמא, לענין חומר השכחה יש לומר שאינו דומה לזמנים שכל הלימוד היה בע"פ, וע' רש"י ב"מ לג' שכשיש חשש שישכח המשנה אז אמרו לעולם הוי רץ למשנה יותר מהלמוד וכאשר אין חשש כל כך אמרינן הוי רץ לגמרא יותר מהמשנה. וכן כתב בספר כתר ראש להגר"ח מולאזין סימן סז' בענין השוכח דבר א' ממשנתו זה קאי על דורות הראשונים שלמדו בע"פ. מ"מ גם מי שאינו יכול ללמוד בע"פ, ודאי שאחר שניתן ללמוד בפנים יש לו ללמוד ולשקן בפנים כפי יכולתו, כמו בתלמוד ושאר תורה שבע"פ. וע' בשו"ת חוות יאיר (קכ"ד) שמדבר הרבה על לימוד המשניות עם לחזור הרבה אבל אין שם דגש על לימוד בע"פ (אבל אין דן שם בעצם העניין אלא הדרכה לשואל).

¹ דברים אלו לא נמסרו בשיעור, מפאת קוצר הזמן.